

INELE SIGILARE INEDITE DIN SEC. XIV-XVIII AFLATE ÎN COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE AL R. S. ROMÂNIA

de CRISTINA ANTON MANEA

Inelul sigilar, piesă funcțională, mijloc de autentificare a actelor, se înscrie atât în sfera de studiu a heraldicii și sigilografiei, cât și în cea a istoriei bijuteriei. Imbinare a matricei peceții cu veriga suport, inelul sigilar este o bijuterie cu caracterul unei piese de uz strict personal ce-l reprezintă pe deținător, purtând astfel și încărcătura unei valori sentimentale.

În evul mediu, această importanță rezultă din înscrierea sa în formularul diplomatic de încheiere, atât a actelor oficiale de cancelarie, care sînt pecetluite "cu pecetea cea mare sau cea mică sau cu inelul de la mîna domniei mele" (subl.noastră)¹, cât și a celor personale, care sînt "testimonio harum mearum litterarum sigillo neo munitarum"².

Lucrate din metale prețioase sau semiprețioase, inelele sigilare au fost tezaurizate alături de alte podoabe sau au fost descoperite cu ocazia săpăturilor arheologice în diferite necropole. Cele mai multe inele sigilare din colecția Muzeului de Istorie al R.S.România provin tocmai din asemenea descoperiri.

În mod firesc individualizate din punct de vedere heraldic, ca piese de podoabă ele se pot grupa după formă și motive decorative în: inele sigilare cu geme antice sau medievale; inele sigilare cu pecetea rotundă sau ovală săpată în metal; inele sigilare cu pecetea hexagonală, octogonală sau ovală săpată în metal sau piatră dură.

Utilizarea gemelor montate în inele sigilare este cunoscută pe teritoriul țării noastre încă din sec.al XIII-lea³. Cel mai vechi exemplar a fost descoperit la Curtea de Argeș în necropola din biserica Sf.Nicolae, datat în sec. al XIV-lea, care a aparținut fie lui Udobă⁴, boier al lui Mircea cel Bătrîn atestat în documentele din 1388 și 1392⁵, fie unui membru al familiei Dăbăceștilor⁶, ambele ipoteze posibile avînd în vedere similitudinile cu pișe occidentale din sec.al XIII-lea și prima jumătate a sec.al XIV-lea⁷.

Inelele sigilare cu geme se înscriu în moda Renașterii de montare a pietrelor gravate în bijuterii și s-au purtat și utilizat la noi pînă la sfîrșitul sec.al XVI-lea. Ele sînt reprezentare de cel al lui Vlaicu, mare logofăt în a doua jumătate a sec.al XV-lea, descoperit la Retevoiești, jud.Argeș⁸, de cel al lui Crăcea vistiernic, datat la mijlocul sec.al XVI-lea⁹ și de cel al lui Radu paharnic, spre sfîrșitul sec.al XVI-lea, aflat la Buda, jud.Buzău¹⁰. În această grupă se pot înscrie și inelele la care piatra nu este însoțită de legenda de apartenență, cu numele posesorului, cum sînt cel de la Putna¹¹, Snelănești-Hobaia, jud.Argeș¹², Rete-

voiești, jud. Argeș¹³, sigilii anepigrafice cu impresiunea unor intaglii fiind destul de des întâlnită la documentele din sec. al XVI-lea¹⁴.

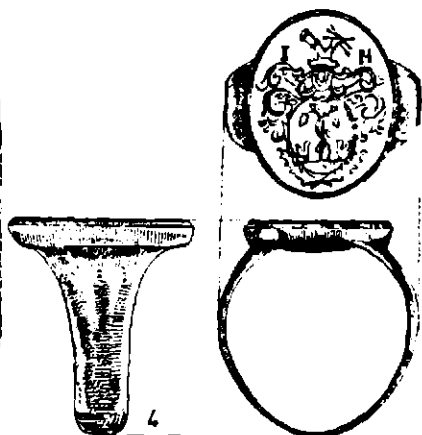
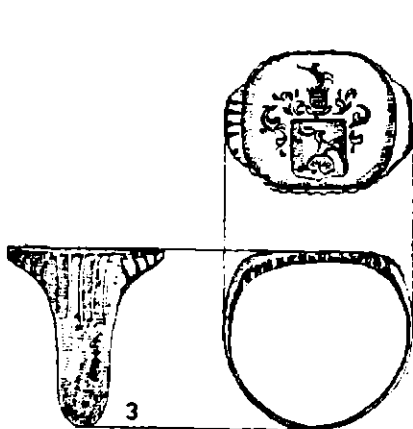
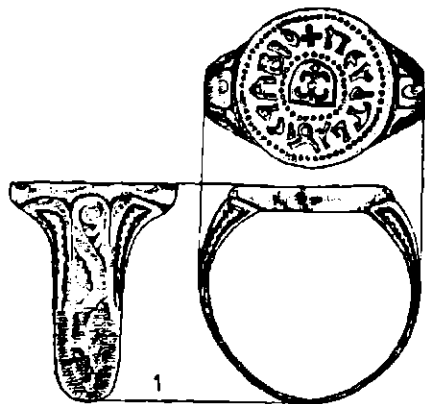
Cea de-a doua grupă de inele sigilare se înscrie din punct de vedere cronologic între sec. al XIV-lea, de când datează cel mai vechi exemplar cunoscut până acum, descoperit la Giulești, jud. Maramureș¹⁵, și sfârșitul sec. al XVI-lea când a avut loc o modificare a formelor, așa cum vom arăta.

În această categorie se remarcă mai multe variante, dintre care unele simple piese funcționale, la care pecetea este foarte mare față de veriga subțire, lipsită de orice motiv decorativ. Simbolul heraldic este săpat în mijlocul unui cerc punctat sau continuu, având sau nu legenda în exergă, ca în cazul inelelor descoperite la Giulești, jud. Maramureș¹⁶, Suceava¹⁷, în tezaurul de la Cotul Morii, jud. Iași¹⁸, de la Tîrgul de Floci¹⁹, al jupînesei Chiajna de la Iezerul Cernica-București²⁰, precum și cel al doamnei Neaga, soția lui Mihnea al II-lea Turcâni (1577-1583, 1585-1591)²¹.

O altă variantă a inelului are veriga și sigiliul decorate prin gravare cu volute, meandre, zig-zaguri, motive decorative, pe care le întâlnim în prima jumătate a sec. al XVI-lea pe ceterame, aplică sau nasturi de argint lucrați în Moldova sau Țara Românească. La aceste inele simbolul heraldic este adnc săpat și bine încadrat, întreaga piesă fiind frumos proporționată și îngrijit lucrată. Se poate da ca exemplu inelul lui Vlăcu de la Retevoiești, jud. Argeș²², al lui Cazan spătar de la Suslănești, jud. Argeș²³, cele descoperite la Snagov²⁴, cel al vornicului Luca din tezaurul de la Buhăieni, jud. Iași, al lui Preda stolnicul, de la Buda, jud. Buzău²⁵ și al logofătului Gligorcea de la Voroneț²⁶.

Inelul lui Luca vornic a fost descoperit împreună cu cel mai mare tezaur monetar medieval din Moldova, compus din 6150 de piese emise între sec. al XIV-lea și al XVI-lea. El se aseamănă cu cel al lui Cazan spătar, provenind dintr-un mormînt de bărbat, datat la sfârșitul sec. al XV-lea și începutul sec. al XVI-lea, în care s-a găsit și un cercel, mormînt aproape contemporan și similar cu cel al lui Stoian de la Tisău, jud. Buzău²⁷. Luca este un nume destul de des întâlnit în documentele moldovene, dar nici unul însoțit de funcția de vornic. Dimensiunile tezaurului, precum și datarea pieselor similare ne-au tentat să atribuim inelul cunoscutului portar al Sucevei, Luca Arbure, care însă nu a avut niciodată funcția de vornic. De altfel, în nici un document nu este pomenit numai cu numele de Luca, ci fie Luca Arbure, fie numai Arbure. Oricum, datarea momentului teaurizării presupune păstrarea inelului aproape trei decenii. Dificultatea stabilirii personajului este determinată și de faptul că denumirea de vornic a desemnat nu numai funcția supremă de judecător, ci și pe cei 12 vornici de poartă, precum și pe vornicii locali.

Un loc aparte prin formă și simbol îl ocupă inelul doamnei Maria Amiras, soția lui Petru Schiopul (1574-1577, 1578-1579, 1582-1591), înmormîntată la Galata-Iași²⁸, la care discul sigilar a fost lucrat separat de verigă, spre deosebire de toate cele menționate până acum,

Pl.I: 1, inel de argint al lui Luca vornic; 2, inel de aur cu matostat; 3, inel de aur al baronului *1842* Samuel von Brükenthal; 4, inel de aur. *1842*

Pl. II: 5-7, inele de aur cu carneol.

25 metal fabricat manual

la care întreaga piesă este turnată odată. El se aseamănă cu inelele de tip sigilar descoperite la Giulești, jud. Maramureș²⁹, Drobeta-Turnu Severin³⁰, Suceava³¹, la care s-au folosit probabil monede anepigrafice sau elemente heraldice folosite pe monede, inele, pe care unii cercetători le-au considerat de influență bizantină³² sau o monedă a Renașterii³³.

Ultima grupă, la care cele mai vechi exemplare datează de la începutul sec. al XVII-lea, respectiv cele descoperite la Snagov³⁴ și Buda, jud. Buzău³⁵, cuprinde cele mai frumoase inele sigilare, atât ca bijuterii, cât și din punct de vedere heraldic. Fie că sigiliul este turnat odată cu veriga, fie că în șaton a fost montată o plăcuță de piatră dură, simbolul heraldic înscris în scut este proporționat cu legenda și se armonizează cu motivele decorative care împodobesc piesa. Acest decor este emailat în negru sau policrom: alb, albastru, verde și negru, culori utilizate frecvent de meșterii transilvăneni, și este format din motive geometrice, după cum se poate observa la inelul baronului Samuel von Brukenthal.

Uneori s-au gravat cu steme pietre prețioase: un inel cu safir a purtat Serban Cantacuzino³⁶, iar Constantin Brâncoveanu i-a comandat meșterului Ieremia din Brașov să-i graveze stema tot într-un safir, așa cum a mai făcut-o³⁷. Se poate vorbi acum de o adevărată specializare în sensul că inelul este lucrat de bijutier, iar stema este gravată de un meșter pecetar.

Din a doua jumătate a sec. al XVII-lea până în a doua jumătate a secolului următor s-a creat un prototip la care împrejurul scutului timbrat de coiful facornuat sînt gravate inițialele numelui, moștenire a sistemelor vechi. Cu ajutorul inițialelor nu se poate recompune întotdeauna numele, din cauză că nu există o regulă a ordinii dispunerii literelor și a alegerii inițialelor³⁸. Aceasta este și situația unui inel considerat ca provenind de la Iași, datat la 1733.

Deși, așa cum am precizat la început, inelele sigilare au fost piese de mare importanță funcțională, au avut și valoarea de podoabă. De aceea au figurat în liste de zestre sau inventare de bijuterii și au fost tezaurizate.

Muzeul de Istorie al R. S. România deține un important număr de inele sigilare din aur și argint datate din sec. al XIV-lea până în sec. al XIX-lea; în continuare vom prezenta numai câteva dintre cele mai reprezentative, medite, din sec. al XVI-lea și din sec. al XVIII-lea.

1. INELUL LUI LUCA VORNIC. Din tezaurul descoperit la Buhăieni, jud. Iași, compus din 6150 monede și două inele, datat la începutul sec. al XVI-lea.

Inelul are veriga evazată treptat spre sigiliu, care este rotund. În mijloc, într-un cerc punctat este înscris un scut pe care este gravată o floare de crin dublă. Împrejurul cercului este inscripția negativă, cu litere chirilice: + ПЕYдТЪ АѢКQ АBPO

Argint, turnat, cizelat, gravat.

D=22 mm. Nr. inv. B143. Pl. I, 1.

2. INEL. A făcut parte din secția Muzeului Național de Antichități. Sec. al XVIII-lea.

Inelul are veriga turnată odată cu șatonul tronconic; întreaga suprafață a verigii și șatonului sînt decorate cu motive geometrice emailate în alb și negru. În șaton este o piatră pe care este gravată stema: în mijloc, într-un scut oval se află un arcaș ce străpunge o inimă; scutul este surmontat de coiful încoronat cu penaj. În cele patru colțuri, împrejurul scutului sînt inițialele: I/G/M/P, dedesubt data: 1733. Pe spatele șatonului este gravată data 1738. Pl. I, 2.

Aur, ciocănit, cizelat, emailat. Matostat.

D=22,4 mm; d.șaton= 14/13 mm; G 7,73 gr. Nr.inv.8985.

3. INEL. A făcut parte din colecția Muzeului de Artă a R.S. României. Sec. al XVIII-lea.

Inelul are veriga ușor evazată formînd un sigiliu octogonal. Pe verigă, de o parte și de alta a sigiliului, sînt incizate linii fine paralele. Sigiliul este format dintr-un scut francezesc în care este o jumătate de roată, din care se înalță un cerb. Scutul este timbrat de un coif încoronat, din care se înalță de asemenea un cerb. De o parte și de alta a coifului flutură penajul. Pl. I, 4.

Aur, turnat, cizelat, gravat.

D=22 mm; G=15,9 gr. Nr.inv.101842.

4. INEL. Sec. al XVIII-lea.

Inel cu veriga lată, cu profilul ușor bombat și evazat spre montură, unde prezintă o decupare ovală, în care este montată o plăcuță de carneol. Pe carneol este gravată stema: scut oval pe două ramuri, în care se află o tulpină cu două fructe de zmeură (?), de o parte și de alta cîte o pasăre mică. Scutul este timbrat de un coif încoronat din care iese iese o mîncă cu un mînuichi de săgeți și o țesăvă de tun. De o parte și de alta a coifului flutură penajul. Sub scut inițialele I H. Pl. II, 5.

Aur turnat, polisat. Carneol.

D=22 mm; d.șaton=18/13 mm; G=10,720. Nr.inv.B50

5. INELUL BARONULUI SAMUEL VON BRUKENTHAL. A făcut parte din colecția Muzeului Brukenthal din Sibiu. Sec. al XVIII-lea.

Inelul are veriga lată, cu profilul ușor bombat și evazat spre montură, unde prezintă o decupare dreptunghiulară în care este fixată o casetă. Veriga inelului și caseta sînt acoperite cu motive vegetale stilizate, gravate și emailate în negru, albastru și alb. În casetă este fixată, printr-un inel de metal, o plăcuță dreptunghiulară de matostat. Pe plăcuță este gravată stema familiei Brukenthal: scut francezesc cu scut mic în centru, în care este un pod pe trei arcuri, cu trei stele deasupra; scutul este tăiat și retezat, are în cartierul din dreapta sus un arcaș cu arbaletă, jos un leu heraldic, în stînga sus o coloană cu iedără, jos un romb - tablă de șah. Scutul este timbrat de coif încoronat și panaș. Pl. I, 3.

Aur, ciocănit, cizelat, emailat. Matostat.

D=29 mm; d.șaton=15/14 mm; G=6,465 gr. Nr.inv.47 604.

6. INEL. Sec.al XVIII-lea.

Inelul are veriga lată cu profilul ușor bombat și evazat spre montură, unde prezintă o decupare ovală, în care este montată o plăcuță de carneol fixată printr-un inel lat de aur. În carneol este gravată stema: un scut franțuzesc în care este gravată o fortificație cu trei turnuri; scutul este timbrat de două coifuri încoronate: cel din dreapta cu un leu rampant, înarmat cu o spadă, cel din stînga numai penajul. Pl.II, 6.

Aur, ciocănit, polisat. Carneol.

D=22 mm; d. șaton=18/13 mm; G=8,30. Nr.inv.B51.

7. INEL. A aparținut familiei Benkner, care l-a donat Muzeului Brukenthal din Sibiu. Sec.al XVIII-lea.

Inelul are veriga formată din două benzi lipite ce se desfac în apropierea monturii și cuprind câte o floare cu cinci petale. Montura ovală este decorată pe revers cu un mănunchi de flori. În șaton este o plăcuță cu carneol pe care este gravată stema: un scut franțuzesc cu o monogramă: I B; scutul este timbrat de un coif încoronat, din care iese o pasăre cu gîtul săgetat; de o parte și de alta a scutului penajul. Pl.II, 7.

Aur, cizelat. Carneol.

D=23 mm; d.șaton=24/21 mm; G=8,670 gr. Nr.inv.47 603.

N O T E

- 1 EMIL VIRTOSU, Din sigilografia Moldovei și Tării Românești, în Documente privind istoria României, Introducere, vol.II, București, 1956, p.356.
- 2 A.VERESS, Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Tării Românești, vol.I, București, 1939, p.147-148.
- 3 SIGISMUND JAKÓ, Sigilografia cu referire la Transilvania (pînă la sfîrșitul sec.al XV-lea), în Documente privind Istoria României, Introducere, vol.II, București, 1956, p.588.
- 4 VIRGIL DRAGHICEANU, Curtea Domnească de Argeș, în BCMI, București, 1923, p.63, 65, fig.62, pl.XIII.
- 5 Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească, vol.I (1247-1500), București, 1966, p.9 și 17.
- 6 STOICA NICOLAIESCU, Domnia lui Alexandru vodă Aldea, fiul lui Mircea cel Bătrîn (1431-1435), extras din "Revista pentru istorie, filologie", vol.XVI, București, 1922, p.
- 7 CH.OMAN, Catalogue of Rings, Londra, 1930, p.9, cat.576, 579, 580, 584, 581.
- 8 DINU V.ROSETTI, Săpăturile arheologice de la Retevoiești (r. Curtea de Argeș, reg.Pitești), în MCA, VI, p.711-712, fig.14/4abc.
- 9 M.M.POPESCU, Podoabe medievale din țările române, Ed. Meridian, 1970, cat.106. În Țara Românească am găsit un singur Crăcea paharnic, la mijlocul sec.al XVI-lea - N.STOICESCU, Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec.XIV-XVII, București, 1971, p.47.

- 10 V.DRĂGHICEANU, Săpăturile din Buda, Lapoș și Tisău - Buzău, în BCMI, X-XII, 1931, p.173, fig.29.
- 11 EM.VÎRTOSU, op.cit., p.542, fig.14-15.
- 12 DINU V.ROSETTI, Vestigiile feudale de la Suslănești-Hobaia(jud. Argeș) , în BMI, 2, 1972, p.30, fig.7/1.
- 13 Idem, în MCA, VI, p.711-712, fig.14/lab.
- 14 EM.VÎRTOSU, op.cit., p.508-509; I.BOGDAN, Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în sec.XV și XVI, București, 1902, p.LXXVIII, 301,508,510.
- 15 RADU POPA, Cnezatul Mării. Studii documentare și arheologice, în Maramureșul istoric, Baia Mare, f.a., fig.15/a.
- 16 Ibidem, fig.15/g.
- 17 Santierul de la Suceava, în SCIV, 1-2, 1953, p.360-361, fig.26/2,3.
- 18 ÉUGENIA NEAMȚU, Obiecte de podoabă din tezaurul de la Cotul Morii, în Arheologia Moldovei, I, p.289, fig.1/7 și 3/6.
- 19 ANCA PĂUNESCU, Cercetări arheologice de la Piuș Petrii (orașul de Floci), jud. Ialomița, în Cercetări arheologice, III, București, 1979, p.229, fig.8.
- 20 GH.CANTACUZINO, Unele probleme privind așezările medievale muntene în lumina cercetărilor arheologice de la Cernica, în SCIV, 2, 1963, p.363, fig.5/2.
- 21 V.DRĂGHICEANU, op.cit., p.171, fig.33.
- 22 D.V.ROSETTI, op.cit., în MCA, VI, p.712, fig.14, 2ab.
- 23 Idem, op.cit., în BMI, 2, 1972, p.31, fig.6/8.
- 24 Idem, Săpăturile arheologice de la Snagov, I, București, 1935, p.43, fig.77.
- 25 V.DRĂGHICEANU, op.cit., p.171, fig.23.
- 26 M.M.POPESCU, op.cit., p.63.
- 27 V.DRĂGHICEANU, op.cit., p.172.
- 28 N.GRIGORAȘ, Un important monument de artă al Iașului - Galata , în "Cercetări istorice", S.N., 11, 1971, p.361-362.
- 29 RADU POPA, op.cit., fig.15b, c, d, e, f.
- 30 AL.BĂRCĂCILĂ, Monede, podoabe de metal și fragmente ceramice de la termele Drobetei și cimitirul medieval suprapus, în MCA, V, p.769 și urm., fig.2/1-7.
- 31 Santierul de la Suceava, în SCIV, 1-2, 1953, p.363, fig.26/1,2,4.
- 32 BOJANA RADOJKOVIĆ, Nakit kod Srbaod XII do kraja XVIII veka, Belgrad, 1969, p.356.
- 33 FLAMINIU MÎRȚU, Un ecou al Renașterii în a doua jumătate a sec. XV, la Cîmpulung-Muscel, în "Revista Muzeelor", 5, V, 1968, p.449-450.
- 34 D.V.ROSETTI, Săpăturile arheologice de la Snagov, p.21, fig. 3.
- 35 V.DRĂGHICEANU, op.cit., p.172, fig.26.
- 36 EML VÎRTOSU, op.cit., p.383.
- 37 Ibidem.
- 38 Veress, op.cit., vol.XI, p.102, 168, 342, 395.

**BAGUES SIGILLAIRES INÉDITES DANS LES
COLLECTIONS DU MUSÉE D'HISTOIRE DE LA R.S.DE
ROUMANIE**

Résumé

Cette brève étude commence par une esquisse de classification des bagues sigillaires moyens importants pour l'authentification des documents au Moyen Age, aussi bien que valeurs thésaurisés: a) avec des gemmes antiques et médiévales, b) avec des matrices circulaires ou ovales, c) avec des matrices polygonales, gravées en métal ou en pierre dure. Ensuite l'auteur publie le catalogue des bagues sigillaires inédites de la collection du musée, à savoir: 1. la bague en argent du dvornic Luca (d'un trésor découvert à Buhăieni-Iași), daté au commencement du XVIe siècle, de forme ronde, le sceau à la fleur de lys; 2-4 des bagues en or ciselées ou polies, du XVIIIe siècle aux armes des divers familles nobles des principautés danubiennes; 5 la bague en or du baron Samuel de Brukenthal, gouverneur de la Transylvanie (1774-1787), à ses armes gravées sur une petite plaque de héliotrope; 7 bague en or (XVIIIe siècle) appartenant à l'ancienne famille de Benkner, patriciens saxons de Brasov.